

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De ideale jurist: Pontius Pilatus

Nieuwenhuis, J.H.

Citation

Nieuwenhuis, J. H. (2005). De ideale jurist: Pontius Pilatus. In . Boom, Den Haag. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/12286>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/12286>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De ideale jurist: Pontius Pilatus

J.H. Nieuwenhuis

De ideale jurist is iemand die verstandige dingen zegt over dingen waarvan hij geen verstand heeft. Het verstandigste woord dat kan worden gesproken als verstand tekortschiet, is een vraag. Wat is waarheid? Pontius Pilatus tegen een verdachte die hem zojuist heeft voorgehouden: ik ben geboren om van de waarheid te getuigen.¹

Twintig eeuwen later: dominee H. wordt voorgeleid aan de politierechter in Almelo. H. had zijn hart gelucht. ‘Een vieze en vuile zonde’, zo had hij zich in een ingezonden brief in de *Twentsche Courant Tubantia* uitgelaten over homoseksualiteit. ‘God verbiedt dit in de Bijbel. De Bijbel is Gods woord en hiernaast is er geen andere waarheid.’ Gij zult geen gemeenschap hebben met een die van het mannelijk geslacht is, zoals men gemeenschap heeft met een vrouw: een gruwel is het (Leviticus 18:22).

De officier van justitie in Almelo citeerde een andere Bijbel, het Wetboek van Strafrecht: Hij die zich in het openbaar, mondeling of bij geschrift of afbeelding, opzettelijk beledigend uitlaat over een groep mensen wegens [...] hun hetero- of homoseksuele gerichtheid, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie (art. 137c).

Wat moet de rechter doen? Moet hij de verdachte uitleggen dat Leviticus 18:22 (‘een gruwel is het’) niet waar is, en dat de waarheid is te vinden in artikel 137c Wetboek van Strafrecht? Of mag hij in het voet-

¹ Johannes 18:36-38.

spoor van Pontius' relativiserende waarheidsvisie de verdachte zijn eigen waarheid gunnen, te weten de overtuiging dat naast de bijbel als Gods woord geen andere waarheid bestaat?²

Pontius' tegenpool is Paul Scholten: 'Een slecht rechter, of algemener, een slecht jurist, is hij die zegt: "Ik vind het zo, maar het kan ook anders". Een goed rechter kan niet anders.' Het rechtsoordeel wortelt in het geweten en het geweten is bij Scholten 'onderworpen aan een hogere macht die, als Persoon in Schepping en Geschiedenis geopenbaard, individu en gemeenschap met zijn onvoorwaardelijke voorde- ringen tegemoet treedt'.³

Een goed rechter, of algemener, een goed jurist is iemand die verstan- dige dingen zegt over dingen waarvan hij verstand heeft: het verschil tussen delegatie en attributie, de vereisten voor overdracht van een vordering op naam. Probleem is dat slechts in zo weinig gevallen de beslissing kan worden afgeleid, enkel uit argumenten van zuiver juri- dische aard. Is een overeenkomst waarbij een aannemer zich jegens andere aannemers verbindt de som waarvoor hij op het aanbestede werk zal inschrijven met tien procent te verhogen, in strijd met de goede zeden? De Hoge Raad was van oordeel dat dit niet het geval was, aangezien de verhoging ertoe strekte 'marktbederf' tegen te gaan.⁴ Heeft de Hoge Raad verstand van marktbederf? Scholtens zoon, de annotator GJS, ging uit op onderzoek:

'De Hoge Raad spreekt dus van "te laag" geblankt, van "eco- nomisch verantwoorde inschrijving" en verderop van "markt- bederf". Die begrippen zijn mijns inziens nogal ondoorzichtig; welke zijn de maatstaven? Kennelijk zijn het begrippen uit de economie. Omdat ik ze niet zo duidelijk vond vroeg ik de eco- nomist Professor A. Heertje wat hij er van dacht. Zijn antwoord

bevestigde mijn vermoeden. Hij schreef: "Samenvattend blijkt dus dat het criterium dat men kiest voor de vaststelling van marktbederf van buiteneconomische aard is, dat wil zeggen berust op waarderingsoordelen van levensbeschouwelijke, godsdienstige en politieke aard."

De ideale jurist weet wat hij niet weet. Deskundigen berichten dat, indien tijdig een juiste diagnose was gesteld, de kans dat de blijvende invaliditeit zou zijn uitgebleven vijftwintig procent bedraagt. Weet ik nu wat ik weet? Weet ik wat dat is, een verloren kans op genezing van vijftwintig procent? Gevraagd wat zij daarmee bedoelden, ant- woordden de deskundigen dat wanneer honderd mensen een dergelijk ongeval was overkomen vijfenzeventig blijvend invalide zouden zijn geraakt en vijftwintig zouden zijn genezen. Dit is echter een statis- tische waarheid die niets zegt over het genezingsproces van dit con- crete slachtoffer.

Juristen zijn makelaars in tweederangs waarheden. Zij bejiveren zich om waarschijnlijkheden aan de man te brengen. Wat is waarheid? De vraag wordt door Pontius' biograaf, de evangelist Johannes, weergege- ven in het Grieks: *ti estin aletheia*?

A-letheia, letterlijk 'onverborgenheid'. 'In de doos zit een roos.' Verificatie van deze uitspraak is even eenvoudig als doeltreffend: open de doos en ga na of daarin een roos valt te ontdekken.

Het in kaart brengen van waarschijnlijkheden vergt een andere aan- pak. Verbeelding speelt daarin een hoofdrol. Hoe groot is de waar- schijnlijkheid dat bezoekers van café de Munt, Singel 522 te Amster- dam, in de halfduistere gang op weg naar de wc, niet de vereiste oplettendheid in acht nemen en een geopend kelderluik niet tijdig gewaar worden? Psychometrisch onderzoek naar de invloed van enkele glazen jenever op het waarnemingsvermogen van de statisti- sche cafébezoeker is niet nodig; de Kronkels van Carmiggelt bieden ruim voldoende inspiratie.

2 De politierechter sprak de verdachte vrij. Zie HR 14 januari 2003, NJ 2003, 261.

3 P. Scholten, *Algemeen Deel*, I, § 28.

4 HR 11 februari 1972, NJ 1972, 259.

Niet zelden is een beroep op de verbeelding nodig met betrekking tot een reeks wisselvalligheden in een mensenleven. Een jonge vrouw verliest haar man door een verkeersongeval dat is te wijten aan de schuld van een ander. Zij spreekt de ander aan tot vergoeding van haar inkomensderving. Weliswaar was het salaris dat haar man verdiende toen hij overleed nog bescheiden, maar hij stond aan het begin van een loopbaan die uitzicht bood op een inkomen waarbij het salaris van de minister-president lijkkleek zou afsteken. Daartegenover voert de ander, ter beperking van de omvang van de door hem te vergoeden schade, aan dat de verwachting méér dan gerechtvaardigd is dat de vrouw zal hertrouwen. Na het overlijden van haar man is zij met een ander gaan samenwonen. Bovendien valt haar trouwlustige aard af te leiden uit het feit dat zij vóór het huwelijk met haar overleden man ook al met een ander getrouwd is geweest. Wie op dertigjarige leeftijd reeds tweemaal getrouwd is, trouwt ook een derde maal.

Law and... In de Verenigde Staten is de academische belangstelling voor de rechtswetenschap als zelfstandige discipline zo goed als verdwenen. *Fusion cooking* is het recept: *Law and Economics*, *Law and Psychology*, *Law and Literature*. Bestudering van het recht vergt een multidisciplinaire blik. Dit is nooit anders geweest. Hugo de Groot, een (vrijwel) ideaal jurist, put in zijn *De Jure Belli ac Pacis* (1625) ruimschoots uit niet-juridische bronnen: bijbel, filosofen (Plato, Aristoteles), dichters (Vergilius, Dante). Veelzijdigheid is geboden omdat het recht zich bezighoudt met verschijnselen van niet louter juridische aard: marktbedervende activiteiten als *predatory pricing*, emoties (opwelling of kalm overleg?).

Gedachtewisseling met andersdenkenden (economen, psychologen) verrijkt het recht. Wel zorgt de ideale jurist ervoor dat hij het roer geen moment uit handen geeft. Wat wil hij weten van de econoom, de psycholoog. Ongevraagde adviezen verdienen gepaste argwaan. Onlangs hebben (rechts)economen laten weten dat 'voor Nederland een waarde van € 2 miljoen voor een mensenleven een veilige ondergrens

is om te gebruiken in het verkeersveiligheidsbeleid'.⁵ Wat heeft dit te betekenen? Stel, de overheid heeft een plan ontworpen ter verbetering van de verkeersveiligheid. Uitvoering van het plan kost € 30 miljoen op jaarbasis en spaart jaarlijks tien mensenlevens. Kan nu de overheid in een parlementair debat de intrekking van het plan rechtvaardigen door aan te voeren dat het voorgenomen verkeersveiligheidsbeleid economisch onverantwoord is, omdat de geldwaarde van een statistisch mensenleven € 2 miljoen bedraagt en uitvoering van het plan dus een verlies oplevert van € 10 miljoen?

'What is truth?', said jesting Pilate, and would not stay for an answer. Wat is waarheid? Anders dan Francis Bacon suggereert, wijst niets erop dat Pontius Pilatus de nar wilde uithangen, toen hij deze vraag voorhield aan de verdachte die meedeelde dat hij was geboren om van de waarheid te getuigen. Evenmin narrig is de vraag van de jurist aan de econoom: van welk soort waarheid getuigt uw mededeling dat € 2 miljoen voor een mensenleven een goede maatstaf is om te gebruiken in het verkeersveiligheidsbeleid?

Prof. J.H. Nieuwenhuis is hoogleraar Burgerlijk recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid in Leiden. Hij was raadsheer in de Hoge Raad van 1992 tot 1996. Van 1996 tot 2001 was hij hoogleraar Burgerlijk recht aan de Rijksuniversiteit Groningen.

5 G. Suurmond en B.C.J. van Velthoven, *NJB* 2005, p. 1934 e.v.; het citaat is ontleend aan het volledige artikel, te vinden op <www.njb.nl>.